

La col·lecció de rellotges personals del MADB (ii)

Text i fotografies: Eduard Farré

Com dèiem a la primera part d'aquest article, i s'evidencia en revisar els títols de la bibliografia esmentada, si bé el fons de rellotges del MADB aplega unes 300 peces, la gran majoria provenen del fons de la donació feta pel col·leccionista Martí Estany. Per conèixer l'origen de la seva donació cal consultar els articles escrits per Alfons Maseras a l'època en què es va produir (Maseras 1937) i dels quals aquí en fem un breu resum actualitzat.

Martí Estany fou un gran català i un generós barceloní dedicat a pròspers negocis que va saber combinar amb una afició al col·leccionisme, on va invertir una bona part dels seus beneficis. Orgullós i gelós del patrimoni històric i artístic que va arribar a aplegar, el va donar generosament i en vida a la ciutat de Barcelona, a fi d'assegurar-ne la conservació i divulgació en mans públiques per a l'enriquiment de les futures generacions.

Martí Estany i Martí va néixer a Barcelona l'any 1874. Quan encara no tenia catorze anys, va participar en els Jocs Florals de 1888 i començà les seves activitats excursionistes que aviat es van veu-

re complementades amb la dedicació al Centre Excursionista de Catalunya, del qual en va ser membre directiu exemplar durant sis anys. La música també va ser una de les seves grans aficions i, durant més de trenta anys seguits, fou membre de la Junta Directiva de l'Orfeó Català.

Cap el 1917, als 43 anys, la seva salut es va veure seriosament afectada i va haver d'abandonar l'excursionisme; és llavors quan va centrar els seus esforços en el col·leccionisme. D'entrada, va començar a col·leccionar tot un variat ventall d'antiguitats, mobles, material lític de valor històric i artístic, i ceràmica. Però com que aquests objectes exigien molt espai, seguint els consells de la seva germana, va concentrar-se en altres de menor volum i de major valor intrínsec i artístic.

Així va formar moltes i variades col·leccions que va anant fent i desfent. Entre les que va conservar fins al final hi ha la de rellotges de butxaca i les d'arquetes, miniatures, petites talles de fusta, àngels músics de totes les èpoques, petits pots d'apotecari, Santes Paus no metàl·liques,

pintura catalana del segle XIX i imatges i vistes antigues de Barcelona. No va escatimar esforços i totes aquestes col·leccions les va realitzar amb gran entusiasme i amb un excel·lent criteri, però la de rellotges, és la que va realitzar potser amb més afició i amb més dedicació i la que, sens dubte, li va resultar més costosa econòmicament.

Quan va ser conscient de la importància que anaven prenent especialment les col·leccions de rellotges i la d'arquetes, va voler perpetuar-les en un futur en què ell ja no hi seria i les va llegar als Museus de la seva estimada Barcelona. L'any 1927 va fer testament en aquest sentit davant el notari de Piera, Francesc Ràfols, i poc temps després va comunicar oficiosament aquesta decisió a alguns membres de la Junta de Museus, però un temps després es va decidir a fer en vida aquesta donació i el dia 13 d'agost de 1936, just a l'inici de la Guerra Civil, féu donació d'aquestes dues col·leccions a la Comissaria General de Museus.

La col·lecció de rellotges de butxaca de Martí Estany consta de 210 exemplars i

és la més extensa i completa que existeix a Catalunya i a la península. Fou iniciada el 1917 i durant els primers anys de la postguerra europea va créixer extraordinàriament. Fins el 1920 eren moltes i molt importants les ofertes que anava rebent de l'estranger degut a les necessitats econòmiques d'una Europa en guerra. Estany deia que si els seus mitjans econòmics li ho haguessin permès, hauria reunit una de les millors col·leccions del món. A vegades, no va poder conservar algunes de les peces que havien passat per les seves mans, i va haver de renunciar a d'altres pel seu preu elevat; d'algunes se n'hagué de desprendre amb gran sentiment. Així i tot, la col·lecció que pogué conservar és força valuosa i remarcable. Hom pot estudiar, en aquesta col·lecció, la història i l'evolució del rellotge ja sigui en el seu aspecte artístic, que és precisament el que més va seduir el col·leccionista, com el científic i industrial, car Martí Estany no va negligir, en la recerca d'exemplars, la possessió de rellotges d'autors de reconegut prestigi i de maquinàries curioses i enginyoses.

En l'anterior article vàrem presentar els rellotges de sol, l'astrolabi i alguns dels rellotges més antics, els del segle XVI i principis del segle XVII. Ara destaquem els exemplars més interessants a partir de mitjan segle XVII.

Relloj de penjar en forma octogonal, Ca 1645-1675

Fig. 9a.- Rellotge de penjar en forma octogonal. Ca 1645-1675

Caixa de llautó daurat i cristall de roca en forma octogonal (figs. 9a i 9b). Esfera de llautó daurat i gravat, anella de plata amb les hores de la 1 a la 12 en números romans. Màquina de llautó daurat amb regulador de foliot que li falta. Signat per Samuel Betts, rellotger documentat

Fig. 9b.- Rellotge de penjar en forma octogonal, vista lateral. Ca 1645-1675

a Londres entre 1645 i 1675, data probable de la seva mort. Número d'inventari: MADB 38.871, 83x48x25mm, llegat de Martí Estany.

Relloj de penjar amb despertador, Ca 1630-1653

Fig. 10a.- Rellotge de penjar amb despertador. Ca 1630-1653

Fig. 10b.- Rellotge de penjar amb despertador. Maquinària. Ca 1630-1653

Caixa de llautó daurat amb cos i les dues tapes bugides per deixar sortir el so de la campana interior (figs. 10a i 10b). Esfera de llautó daurat i gravat, anella de plata amb les hores de la 1 a la 12 en números romans. Indicador del despertador amb números àrabs. Màquina de llautó daurat amb regulador de foliot original. Signat per Masterson at Moregates. Richard Masterson està documentat des de 1630, el 1633 ingressà a la Clockmakers Company de Londres on va assolir el grau de Mestre el 1642, morí 1653. Número d'inventari: MADB 38.834, 81x61x32mm, llegat de Martí Estany.

Relloj de penjar de luxe. Ca 1650-1684

Fig. 11a.- Rellotge de penjar de luxe. Ca 1650-1684

Fig. 11b.- Rellotge de penjar de luxe. Vista exterior. Ca 1650-1684

Fig. 11c.- Rellotge de penjar de luxe. Maquinària. Ca 1650-1684

Caixa d'or recoberta de filigrana de fil d'or (figs. 11a, 11b i 11c). Esfera d'esmail decorada amb motius florals i amb les hores de la 1 a la 12 en números romans. Màquina de llautó daurat amb regulador de foliot original. Signat per Jean Rousseau (1606-1684), rellotger ginebrí de gran prestigi que també actuà a Londres. Hi ha rellotges seus en els principals museus i col·leccions de rellotgeria. El prestigiós Museu Patek Philippe de Ginebra ha dedicat recentment una exposició monogràfica als rellotgers de la família

Rousseau. Jean formà part d'una nissaga d'importants rellotgers entre els quals hi ha els seus fills David i Jacques i el seu nét Isaac, que fou el pare del cèlebre filòsof Jean-Jacques Rousseau. Número d'inventari: MADB 38.837, 46x45x18mm, llegat de Martí Estany.

Rellotge de penjar amb soneria d'hores. Ca 1680-1698

Caixa de plata i llautó daurat amb les dues tapes bugides per deixar sortir el so de la campana interior (figs. 12a i 12b). Esfera de llautó daurat i gravat amb les hores de la 1 a la 12 en números romans i de la 13 a la 24 en nombres àrabs. Màquina de llautó daurat amb regulador

Fig. 12a.- Rellotge de penjar amb soneria d'hores. Ca 1680-1698

Fig. 12b.- Rellotge de penjar amb soneria d'hores. Maquinària. Ca 1680-1698

de volant espiral i soneria de les hores al pas. Signat per James Markwick a Londres, que va pertànyer a la Clockmakers Company entre 1666 i 1698. Va estar en actiu fins cap el 1706. Número d'inventari: MADB 38.865, 75x55x25mm, llegat de Martí Estany.

Rellotge de penjar amb calendari. Ca 1678-1724

Fig. 13a.- Rellotge de penjar amb calendari. Ca 1678-1724

Fig. 13b.- Rellotge de penjar amb calendari. Maquinària. Ca 1678-1724

Caixa de llautó daurat finament gravada i bugida. Esfera de plata gravada amb les hores de la 1 a la 12 en números romans i divisions dels quarts d'hora (figs. 13a i 13b). S'observa la finestra a les 3 per al calendari. Màquina de llautó daurat i gravat amb regulador de volant espiral. Signat per Daniel Quare (1648-1724) a Londres. Quare va ser nomenat Master de la Clockmakers Company el 1708 i fou l'inventor del rellotge portàtil amb soneria de repetició i va fabricar rellotges de molt alta qualitat. Número d'inventari: MADB 05.923, 65x46x34mm, llegat de Martí Estany.

Rellotge de penjar amb despertador. Ca 1670-1713

Fig. 14a.- Rellotge de penjar amb despertador. Ca 1670-1713

Fig. 14b.- Rellotge de penjar amb despertador. Maquinària. Ca 1670-1713

Caixa de llautó daurat folrada de cuir amb forats per deixar sortir el so de la campana interior (figs. 14a i 14b). Esfera de llautó daurat gravada i esmaltada amb les hores de la 1 a la 12 en números romans i divisions dels quarts d'hora. En el centre de l'esfera hi ha el disc per programmar el despertador amb numeració àrab.

L'agulla de les hores queda partida i només es veurà sencera quan coincideixi a l'hora de sonar el despertador. Màquina de llautó daurat i gravat amb regulador de volant espiral. Signat per Thomas Tompion (1639-1713) a Londres. Va entrar a la Clockmakers Company el 1671 i va ser nomenat Master el 1704. És un dels rellotgers anglesos de més prestigi i autor de rellotges de molt alta qualitat. Número d'inventari: MADB 38.872, 70x55x35mm, llegat de Martí Estany.

Rellotge de penjar amb esmalt de gran luxe. Ca 1670-1713

Fig. 15a.- Rellotge de penjar amb esmalt de gran luxe. Esfera esmaltada. Ca 1670-1713

Caixa totalment pintada i esmaltada amb perfecta policromia per dins i per fora amb l'escena de l'àspid i Cleopatra vestida de reina, dins d'una habitació encortinada; als costats i a l'interior de la caixa, hi ha representat un paisatge amb

Fig. 15b.- Rellojge de penjar amb esmalt de gran luxe. Esmalt exterior. Ca 1670-1713

muntanyes, cases i figures rurals (figs. 15a, 15b i 15c). Esfera esmaltada amb les hores de la 1 a la 12 en números romans i divisions dels quarts d'hora. En el centre de l'esfera hi ha una escena de pesca lacustre. Màquina de llautó daurat i gravat amb regulador de volant espiral.

Fig. 15c.- Rellojge de penjar amb esmalt de gran luxe. Maquinària. Ca 1670-1713

Manufactura anònima francesa de París o de Blois. Número d'inventari: MADB 38.698, 70x49x32mm, llegat de Martí Estany.

Eduard Farré és professor de Rellogeria de l'IES La Mercè de Barcelona, i actual vicepresident de la SCG

efarre@uoc.edu

Bibliografia

DAMIANS MANTÉ, F. (1932): L'art en els instruments científics. "Butlletí dels Museus de Barcelona", vol. II, n. 10, març, p. 70-76

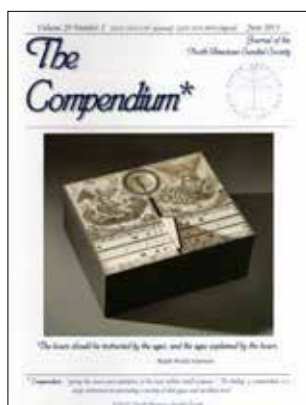
GIL GUASCH, MIQUEL, JUAN E. MAURER, CARLOS EEK (1976): Catálogo de relojes. Palacio de la Virreina. Barcelona: Museo de Artes Decorativas

GIL GUASCH, MIQUEL (1989): Catàleg dels 30 rellotges esmaltats dels MADB exposats a la Biennal Internacional de l'Esmalt de Salou. Dins: VILASÍS, ANDREU (1989): La miniatura. Barcelona, Publicacions CIDADE

GIL GUASCH, MIQUEL (1999): Rellojges esmaltats del llegat de Martí Estany. Dins: Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte. Volum 2. Barcelona, Ed. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 109-122

MASERES, ALFONS (1937): Martí Estany i la seva col·lecció de rellotges. "Butlletí dels Museus de Barcelona", vol. VII, n. 78, novembre, p. 321-333

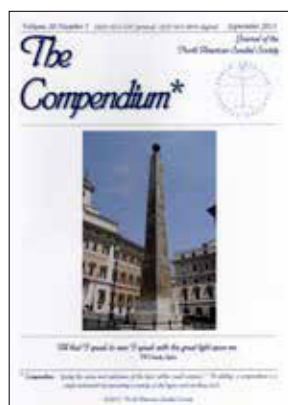
Publicacions rebudes

THE COMPENDIUM

VOLUME 20 - Number 2 - June 2013

Sundials for Starters - Dials In The Landscape R. L. Kellogg	1
A Trans-Atlantic Sundial from a "Hollandaise Source" Tony Moss	4
Atmospheric Refraction And Sundials Gianni Ferrari	9
A Mobile Gnomonic Tool For Android G. Casalegno	20
Sister Sundials Reunited In Peoria, Illinois! James Ludwig	22
Digital Bonus	25
A Universal Sundial Presented By Johannes Gaupp Helmut Sonderegger	26
The Sun-Dial M'Cready Sykes	34
Sightings... In The Desert Peter Mantarakis	35
Ephemera - A Thank You Letter from William Cowper Fred Sawyer	36
Horizontal Layout #9 Alessandro Gunella	37
The Tove's Nest	38

THE COMPENDIUM

VOLUME 20 - Number 3 - September 2013

Sundials for Starters. New Technology Robert L. Kellogg	1
Mathematical Analysis Of The Globe Sundial of Prosymna Ortwin Feustel	4
A NASS Sun Compass Flick Book Frank King	17
An Analemmatic Sundial Project Susan Leimbach	20
Love And The Sundial Thomas Moore (1829)	22
A Parting Wish Yale Lit (1884)	22
Bainbridge Island Sundial Sundials.org	23
The Obelisk Of Augustus And Its Meridian Line Paolo Alberi-Auber	24
When A Sundial Beats The Mechanical Clock Martins Gills	32
Sighting... An Ailing Analemma Jeffrey Kretsch	34
Digital Bonus	35
CD. Love's Roadside Sundials Fred Sawyer	35
An Offer Of Assistance From E.C. Middleton Fred Sawyer	36
Horizontal Layout #10 Alessandro Gunella	39
The Tove's Nest	40
Love And The Sundial. Duet. Thomas Moore (1829)	cover

ZONNETIJDINGEN

2013 - 2 (66)

Voorwoord	3
"Het Zonnewijzerken in Papier"	4
Een bijzonder punt	7
Kathedralen en middag lijnen	9
De Hollandse Cirkel met zonnewijzer	13
Bij de constructie van een equatoriale zonnewijzer	15
De geschiedenis van de tijdvereffening	16
Kringleven	17